

Denna text ingår i Riksantikvarieämbetets digitala handbok [Process att förvalta kulturresevat](#)

Finansiering av skötselåtgärder

Ekonomisk planering av skötselåtgärder

Av skötselplanen framgår vilka skötselåtgärder som krävs för att uppnå syftet med reservatet. Det är viktigt att beslutsfattaren, förvaltaren, markägaren och andra som engageras i områdets skötsel har en gemensam övergripande bild av hur skötseln är tänkt att finansieras. I samband med att skötselplanen för ett kulturresevat upprättas eller revideras behöver därför kostnaderna för de olika skötselåtgärderna uppskattas för att kunna anpassa skötselplanens ambitionsnivå till de rådande ekonomiska förutsättningarna (se vidare under avsnittet [Beslut om att bilda kulturresevat](#)). Här gäller det också att få en så god uppfattning som möjligt om vilka finansieringsmöjligheter som finns för att bekosta de olika planerade skötselinsatserna. Även om förutsättningarna för olika bidrag, stöd och ersättningar ändras över tid bör den övergripande ekonomiska planeringen åtminstone sträcka sig över en tioårsperiod. Den övergripande ekonomiska planeringen bör innehålla både engångskostnader, som till exempel uppstår i samband med restaurering av byggnader eller landskap, och återkommande kostnader för den årliga skötseln.

Skillnad mellan intrångsersättning och ersättning/stöd för skötsel

Det är viktigt att skilja mellan intrångsersättning och ersättning och stöd för skötsel och drift. I samband med bildandet av kulturresevatet kan fastighetsägaren eller andra innehavare av rättigheter till fastigheten ha rätt till ersättning, så kallad intrångsersättning. En intrångsersättning är en engångssumma som betalas ut för den begränsade förfoganderätten för all tid framöver. Skattetekniskt hanteras en intrångsersättning som en försäljning av hela eller delar av fastigheten (reavinstbeskattning). Se vidare under avsnittet [Ersättningsfrågor](#).

Olika typer av ersättningar och stöd för skötsel kan däremot beviljas och utbetalas för att den som mottar ersättningen/en uppdragstagare utför vissa önskade åtgärder och beskattas i vanliga fall som inkomst av näringsverksamhet respektive lön. Denna ersättning kan vara en engångssumma, men den kan också vara årligt återkommande under en viss period eller mer oregelbundet erhållas efter fakturering, rekvisering eller ansökan om utbetalning, beroende på vilken typ av ersättning det är frågan om.

Skillnad mellan offentligt och privat finansierad skötsel

Man bör skilja mellan finansiering av skötselåtgärder som krävs för att uppnå syftet med reservatet och reservatsägarens eller verksamhetsutövarens privata ekonomi. Skötselåtgärder som krävs för att uppnå syftet med reservatet specificeras i skötselplanen och finansieras i huvudsak via offentliga medel. Utgångspunkten är att staten ansvarar för samordningen av finansieringen av skötselåtgärder som krävs för att uppnå syftet i reservat som beslutats av länsstyrelsen. Kommunen har ett motsvarande ansvar i kommunalt beslutade kulturreservat. Vid överlåtelse av förvaltarskapet bör förvaltaren till övervägande del ansvara för finansieringen av reservatsskötseln. I många kulturreservat utförs därutöver en mängd andra skötselåtgärder som inte framgår av skötselplanen och som genomförs i privat regi, normalt utan offentlig finansiering.

Markägaren i ett kulturreservat kan till exempel få bidrag eller ersättning för att sköta betesmarker eller underhålla byggnader enligt skötselplanen. Samtidigt utför markägaren normalt också en mängd skötselåtgärder som kan räknas som sedvanlig fastighetsunderhåll som till exempel målning av staket, ogräsrensning eller beskärning av träd och buskar. Gränsdragningen mellan vad som bör räknas som kulturreservatsskötsel och som privat skötsel är inte alltid helt tydlig. Grundregeln bör vara att fastighetsägaren i de flesta fall står för sådana åtgärder som hon/han ändå hade gjort även om området inte hade varit kulturreservat. Vad som bör utgöra privat finansierad respektive offentligt finansierad skötsel behöver dock avgöras från fall till fall utifrån rådande omständigheter på platsen. En skötselåtgärd, exempelvis gräsklippning eller skötsel av rabatter eller grönsaksodlingar, kan räknas som kulturreservatsskötsel i ett reservat, men som privat skötsel i ett annat reservat. Mellanformer förekommer, till exempel när en privat skötselåtgärd av kulturhistoriska skäl behöver genomföras på ett mer kostsamt sätt. I ett sådant fall kan merarbetet anses utgöra en del av kulturreservatsskötseln.

Det förekommer också att kulturreservatsskötseln enligt skötselplan genererar viss avkastning för utföraren, till exempel vid odling av grödor. Om det är befogat kan avkastningen i dessa fall behöva räknas av från ersättningen för skötselåtgärden. Markägaren, en entreprenör eller motsvarande kan också få inkomster genom att till exempel erbjuda övernattnings, försäljning eller servering i reservatet. Sådan verksamhet har normalt ingenting med kulturreservatsskötseln att göra, utan bör ses som en privat angelägenhet, även om dessa verksamheter ofta bidrar till ökad tillgänglighet och attraktivitet för besökare.

Det är viktigt att förvaltaren upprättar dokument, till exempel skötselavtal, av vilka det utan tveksamhet framgår vilka skötselåtgärder som helt eller delvis faller inom ramen för reservatsskötseln och hur dessa skötselåtgärder finansieras (se vidare under avsnittet [Beställning av skötselåtgärder](#)).

Stöd och ersättningar

Merparten av kulturresevatsskötseln finansieras genom [kulturmiljövårdsanslaget](#). I princip är det alltid möjligt och ofta även önskvärt att hämta resurser även från andra källor för att samfinansiera kulturresevatsskötseln. Det kan till exempel vara medel från EG:s strukturfonder och andra EU-program, såsom landsbygdsprogrammet, andra centrala myndigheter, kommuner, andra typer av länsstyrelseanslag, arbetsförmedlingen, näringslivet eller ideella föreningar. Den finansiering som erbjuds från EU via det svenska landsbygdsprogrammet utgör en betydande del av finansieringen till natur- och kulturmiljövården och bör utnyttjas så långt det är möjligt. Vilka regler och förutsättningar som gäller för de olika stöden inom landsbygdsprogrammet varierar. För mer information se [Jordbruksverkets hemsida](#).

En förutsättning som gäller för samtliga stöd är dock att de krav och villkor som stödformen ställer på genomförandet av åtgärden inte får stå i strid med reservatsbestämmelserna, med reservatssyftet eller skötselplanen för reservatet. En annan grundläggande förutsättning är att stöd i allmänhet inte får beviljas för sådant som markägaren eller verksamhetsutövaren är skyldig att tåla eller att genomföra enligt lag.

I de flesta fall finns olika typer av begränsningar inbyggda i de olika stödsystemen. När det gäller EU-stöd och statliga stöd är det viktigt att komma ihåg att en specifik enskild åtgärd eller insats inom ett utpekade markområde inte får finansieras både via det delvis EU-finansierade landsbygdsprogrammet och med nationella medel under samma tidsperiod. Olika EU-finansierade ersättningar kan inte heller betalas ut för samma specifika åtgärd vid samma tillfälle och på ett och samma markområde. Grundregeln är således att dubbla statliga stöd (inklusive EU-stöd) inte får utbetalas för samma åtgärd på samma plats under samma tid.

Trots dessa begränsningar är det oftast möjligt att kombinera stöden och uppnå samfinansiering. Stöden kan kombineras om det inte råder något tvivel om att de olika ersättningarna eller bidragen stödjer separata insatser på respektive objekt. Vid samfinansiering är det därför viktigt att beslutsdokument för olika stöd innehåller tillräckligt detaljerade uppgifter om vilken typ av insats det rör sig om, när den ska genomföras och inom vilket geografiskt område insatsen ska ske.

Läs mer i följande dokument:

[*Bidrag och stöd för praktisk skötsel i kulturresevat \(2011\)*](#)

[*Kombination av styrmedel till natur- och kulturmiljövården i odlings- och skogslandskapet \(2008\)*](#)

[*Anslaget 7:2 Bidrag till kulturmiljövård – En handbok för länsstyrelsernas handläggning \(2015\)*](#)

Långsiktigt ekonomisk bärighet

Det är viktigt att förvaltaren har en plan för reservatets långsiktiga ekonomiska bärighet gällande de skötselåtgärder och verksamheter som krävs för att uppnå syftet med reservatet och som finns beskrivna i skötselplanen. I många kulturresevat pågår verksamheter som utförs på ideell basis, i utbildningssyfte eller i form av eget företagande, i synnerhet i resevat som är i privat ägo och där ägaren eller verksamhetsutövaren bor i resevatet. Det kan till exempel röra sig om jordbruksverksamhet med djurhållning eller om försäljning, servering, uthyrning och guidning. Dessa verksamheter kan bidra till att resevatet blir mer levande och tillgängligt och därmed en mer intressant besöksplats. De kan också gynna natur-, kulturmiljö- och sociala värden och bidra till uppfyllandet av syftet med resevatet.

Kulturresevatsskötseln bör dock inte bygga och förlita sig på verksamheter som ligger utanför skötselplanen. Resevatets grundläggande skötsel för att uppnå syftet måste kunna genomföras även när ideella krafter slutar, fastighetsägaren flyttar eller andra verksamheter läggs ned. Det är beslutsfattarens ansvar att utforma beslutet om kulturresevatet med tillhörande skötselplan på ekonomiskt rimliga grunder och förvaltarens ansvar att planera för en ekonomiskt långsiktig och hållbar skötselnivå. Ibland utgörs fastighetsägarens eller verksamhetsutövarens samlade ekonomi av två av varandra beroende ben: den offentligt finansierade resevatsskötseln och annan verksamhet. I dessa fall kan förvaltaren behöva ta hänsyn till den samlade ekonomiska bilden för att kunna bedöma resevatets långsiktiga ekonomiska bärighet.

Ideella insatser, samarbete med föreningar, utbildningsinstitut, m.m.

I de flesta kulturresevat förekommer ideellt arbete i olika omfattning. Det kan avse praktiska skötselåtgärder, organisation och administration, uppföljning, besöksmottagning, guidning, forskning, med mera. Ideellt arbete kan genomföras av fastighetsägare, andra privatpersoner, föreningar, stiftelser, utbildningsinstituts elever, med flera.

Förvaltaren bör skilja mellan ideellt arbete som avser skötselåtgärder som krävs för att uppnå syftet med reservatet och som finns beskrivna i skötselplanen och ideellt arbete som avser övrig verksamhet. Inget hindrar att kulturresevatsskötseln bedrivs på ideell basis, så länge alla inblandade är medvetna och överens om förutsättningarna. I många fall uppfyller ideellt arbete flera syften, till exempel när praktiska utbildningsmoment inom landskaps- eller byggnadsvård genomförs i ett kulturresevat. Förvaltaren bör dock ha en långsiktig beredskap för att vid ändrade förutsättningar kunna erbjuda ersättning för all kulturresevatsskötsel enligt skötselplanen.

Investeringar/större projekt

I många kulturresevat genomförs större projekt, oftast under de första åren efter bildandet. Vanliga projekt är omfattande röjningsåtgärder i landskapet, byggnadsvårds- och restaureringsinsatser, uppförande av informationsanläggningar, åtgärder för att förbättra tillgängligheten, med mera. Under projektiden uppstår engångskostnader som i vanliga fall ligger utanför den ordinarie driftbudgeten för resevatet. Det finns många olika möjligheter till finansiering av större projekt, bland annat miljöinvesteringar, företagsstöd, projektstöd och projekt för investeringar i [landsbygdsprogrammet 2014–2020](#), sponsring, stöd via [Allmänna Arvsfonden](#) och olika stiftelser. Vid större investeringar och projekt bör förvaltaren i samråd med verksamhetsutövaren alltid upprätta en plan för den långsiktiga driften och för underhåll. Om den långsiktiga finansieringen för drift och underhåll är osäker kan det i många fall vara bättre att avstå från investeringen.